

2. Dmytruk, N. (2015). Z selianskoho pobutu XIX st [Of Peasant Daily Life of the 19th century]. Lviv. 95 s. [in Ukrainian]

3. Pavliuk, S. (2012). Etnohrafichni doslidzhennia pobutu ukrainskykh selian XIX – pershoi polovyny XX st [Ethnographic Studies of Ukrainian Peasants' Daily Life in the 19th – First Half of the 20th Centuries]. Lviv. 123 s. [in Ukrainian]

4. Obzor Hersonskoj gubernii. [Review of the Kherson guberniya]. (1892). Kherson. 348 s. [in Ukrainian]

5. Siavavko, Ye. (1974). Ukrainiska etnopedahohika v yii istorychnomu rozvytku [Ukrainian Ethnopedagogy in its Historical Development]. Kyiv. 152 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БРОЯКОВСЬКИЙ Всеволод – аспірант кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: дослідження історико-педагогічних процесів України.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BROIAKOVSKYI Vsevolod – Postgraduate student of the Department of Educational Sciences of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: research of historical and pedagogical processes of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2025 р.

Стаття прийнята до друку 23.09.2025 р.

УДК 378.147:371.1:8

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-221-143-147

ВАРГАНІЧ Галина –

старший викладач кафедри

вокально-хорової підготовки вчителя

Харківської гуманітарно-педагогічної академії

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0913-3999>

e-mail: galinavarganich@gmail.com

ЖИЛКІНА Олена –

старший викладач кафедри

вокально-хорової підготовки вчителя

Харківської гуманітарно-педагогічної академії

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4870-2612>

e-mail: zhasmin120551@gmail.com

ВОКАЛЬНО-ХОРОВИЙ АНАЛІЗ ТВОРУ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Сучасний вчитель – це митець, який повинен виконувати завдання педагога, вихователя, наставника. Освіта потенційного педагога-музиканта повинна бути спрямована на реалізацію мистецьких та соціальних функцій, щоб у майбутньому гідно виконувати свою професійну місію.

Значне місце в системі професійного навчання майбутнього вчителя музики посідає диригентсько-хорова підготовка. Вона включає чимало професійних аспектів, а саме знання, вміння та навички організації хорового колективу.

Багаторічний педагогічний досвід авторів засвідчує, що студенти зазвичай стикаються з труднощами при написанні письмової анотації. Не всі абітурієнти, які вступають до ВНЗ, мають музичну освіту, і тому методичні вказівки, які б допомогли їм проаналізувати хоровий твір, – нагальна потреба. Матеріал вказівок статті спеціально адаптовано для таких здобувачів вищої освіти та здобувачів вищої освіти з початковою музичною підготовкою.

У процесі написання анотації студент набуває важливих професійних знань, умінь і навичок. Він розвиває свою мисленнєву сферу, творчі здібності, поглиблює обізнаність у методиках вокально-хорової роботи. Майбутній вчитель набуває навичок пошуку й аналізу літератури для висвітлення теоретичних положень анотації, узагальнення позицій і фактів, виділення головного, послідовного викладу власних думок тощо. Отже, написання анотації є важливим кроком на шляху до самостійної дослідницької діяльності студента-хормейстера. Вчитель має постійно бути готовим до моделювання навчально-виховного процесу під час музично-практичної діяльності.

У процесі засвоєння дисциплін диригентсько-хорового циклу одним із видів практичної роботи є написання анотації на хоровий твір. Під час підготовчої роботи до її написання студенту необхідно досконало вивчити хоровий твір, встановити його жанрові та стиліові особливості, зуміти розробити репетиційний план роботи з хором. Такий вид **самостійної навчально-творчої** роботи передбачає розгорнутий виклад матеріалу про хоровий твір. Уже з першого курсу студенти починають виконувати письмовий аналіз хорового твору, а після вивчення курсу «Основи хорознавства» анотація стає більш розгорнутою.

Автори сподіваються, що надані матеріали допоможуть студентам сформувати професійні навички самостійної роботи з хоровою партитурою, свідомо підходити до вирішення навчальних завдань і стануть у нагоді здобувачам вищої освіти, майбутнім керівникам хору в їх подальшій практичній роботі.

Ключові слова: вокально-хоровий аналіз твору, тип, вид хору, хорове дихання, ансамбль у хорі, дикийні особливості, стрій у хорі.

VARGANICH Galina –

Senior Lecturer, Department of Vocal and Choral Teacher Training

Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0913-3999>

e-mail: galinavarganich@gmail.com

ZHYLKINA Olena –

Senior Lecturer, Department of Vocal and Choral Teacher Training

Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4870-2612>
e-mail: zhasmin120551@gmail.com

VOCAL AND CHORAL ANALYSIS OF A WORK AS A COMPONENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF A TEACHER OF MUSIC

A modern teacher is an artist who must perform the tasks of a teacher, educator, mentor. The education of a potential teacher-musician should be aimed at the implementation of artistic and social functions in order to adequately fulfill their professional mission in the future.

Conducting and choral training occupies a significant place in the system of professional education of a future music teacher. It includes many professional aspects, namely knowledge, skills and abilities to organize a choral group.

The authors' many years of pedagogical experience show that students usually encounter difficulties when writing a written abstract. Not all applicants entering higher education institutions have a musical education, and therefore methodological guidelines that would help them analyze a choral work are an urgent need. The material of the guidelines in the article is specially adapted for such higher education applicants and higher education applicants with initial musical training.

In the process of writing an abstract, the student acquires important professional knowledge, skills and abilities. He develops his thinking sphere, creative abilities, deepens his knowledge of the methods of vocal and choral work. The future teacher acquires the skills of searching and analyzing literature to highlight the theoretical provisions of the annotation, generalizing positions and facts, highlighting the main, consistent presentation of his own thoughts, etc. Therefore, writing an annotation is an important step on the way to independent research activities of a student-choirmaster.

The teacher must constantly be ready to model the educational process during musical and practical activities. In the process of mastering the disciplines of the conducting and choral cycle, one of the types of practical work is writing an annotation for a choral work. During the preparatory work for its writing, the student must thoroughly study the choral work, establish its genre and style features, and be able to develop a rehearsal plan for working with the choir. This type of independent educational and creative work involves a detailed presentation of the material about the choral work. From the first year, students begin to perform a written analysis of the choral work, and after studying the course "Fundamentals of Choral Studies" the annotation becomes more detailed.

The authors hope that the materials provided will help students develop professional skills in independent work with choral scores, consciously approach the solution of educational tasks and will be useful to higher education students, future choir directors in their further practical work.

Key words: vocal and choral analysis of the work, type, type of choir, choral breathing, ensemble in the choir, diction features, structure in the choir.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання набуття професійного досвіду вчителя музичного мистецтва в процесі аналізу вокально-хорового твору піднімалися в працях дослідників у сфері диригентсько-хорового мистецтва: О. Апраксіної, Л. Безбородової, В. Газінського, Н. Гродзенської, К. Дабіжі, Н. Кравцової, Т. Лозінської, та інших. Багато видатних майстрів хорової справи – П. Г. Чесноков, К. К. Пігров, В. І. Краснощоків, В. Г. Соколов та інші – приділяли увагу розбору вокально-хорової техніки, тобто аналізу дикції, ансамблю і строю.

Мета статті – допомогти здобувачам вищої освіти сформувати професійні навички самостійної роботи з хоровою партитурою, а саме вміння аналізувати вокально-хоровий твір.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналіз (від грецького *analysis* – розкладання, розчленування, розбирання) – метод дослідження, що полягає в осмисленому, в усному або письмовому поділі цілого на складові частини. У нашому випадку, аналіз хорового твору передбачає поетапну роботу над усіма деталями вокально-хорового виконавства твору. Бажано, щоб це був письмовий виклад з усіма судженнями і міркуваннями про втілення композиторського задуму на практиці.

Вокально-хоровий аналіз має розкривати тип і вид хору, аналіз діапазонів хорових голосів, характеристику хорових партій відносно діапазону; ансамбль залежно від теситури та фактури; специфіку строю мелодичного та гармонічного; умови, які впливають на стрій; питання дикції у хорі та подолання дикційних труднощів; особливості дихання та звуковедення. Раніше було розглянуто музично-теоретичний розділ аналізу хорового твору. У статті будемо розглядати

вокально-хоровий аналіз хору, який є найбільш специфічним розділом анотації.

Вокально-хоровий аналіз хорового твору

Володимира Стеценка «А в тому саду».

Тип та вид хору Жіночий чотириголосний хор з divisi в партії сопрано (SI, SII) та в партії альтів (AI, AII).

Після визначення типу і виду хору необхідно з'ясувати діапазон і теситурні особливості хорових партій.

Діапазон хорових партій:

SI – e_1 - f_{is_2} , SII – e_1 - d_2 , AI – h - c_2 ,

AII – g - g_1

Діапазон всього хору: g - f_{is_2}

Поняття «діапазон» тісно пов'язане з поняттям «теситура». Для оцінки теситури необхідно ретельно вивчити регістрові можливості голосів у всіх партіях твору. Проаналізувавши діапазон хорових партій, можна зробити висновок, що у творі мають перевагу зручні теситурні умови, хорові партії співають у різних регістрах. Так, партія альтів переважно співає в середньому регістрі, в низькому регістрі їх партія звучить усього у двох тактах (т. 4 та 4-й такт репризи):

У низькій теситурі партій АІІ необхідно звертати увагу на щільність звука і його виразність. Парія сопрано співає переважно у середньому регістрі. В кульмінаційних моментах використовується висока теситура, що викликано бажанням композитора виділити кульмінацію

вибудувати відповідно до розвитку змісту. Тому хормейстер велику увагу мусить приділити чіткості дикції. Єдина манера вимови слів неможлива без дотримання головних правил орфоепії:

- приголосні, які закривають склад, в характері звуковедення на *legato* треба переносити до наступного складу. Літературний текст: «ко-ня по-па-сав, дріб-ний лист пи-сав». Співаємо: «ко-ня по-па-са-вдрі-бни-йли-стпи-сав»; тобто всі склади при виконанні твору повинні **бути відкритими**.

- звук [р] під час співу варто промовляти твердо: «горда, прийшла, вороного, **приїжджай**»;

- усі голосні звуки під наголосом вимовляються чітко: «А в тому саду чисто метено»;

- у слові «приїжджай» буквосполука ждж вимовляється як один довгий звук;

- окремі зміни приголосних утворюються за рахунок закінчення попереднього та початку наступного слів на приголосній: «в тому саду» – прийменник «в» слід вимовляти як «ф»; співаємо: «ф тому саду»;

- редукція голосних в українській мові невелика, голосні потрібно вимовляти близько до написання;

- приголосні [х], [щ], [с], [ш] необхідно вимовляти коротко та легко: «тищина», «хрещатим», «чисто».

Характер твору залежить від ступеня активності вимови тексту. У хорі «А в тому саду» текст спокійний, тому текст вимовляється м'яко й емоційно.

Ансамбль хору.

Працюючи над художньо-виконавським ансамблем у хорі «А в тому саду» необхідно розглянути наступні види хорового ансамблю:

- ансамбль в залежності від фактури хору;
- ансамбль в залежності від теситури хору;
- ритмічний;
- темповий (характер руху);
- динамічний;
- дикційний (єдність вимови);
- інтонаційний (горизонталь і вертикаль);

Ансамбль в залежності від фактури хору.

Фактура твору гомофонно-гармонічна з елементами підголосковості. Мелодія (у SI) завжди повинна звучати чітко, рельєфно, трохи голосніше, ніж голоси, що її супроводжують. Мелодичний голос виділяється не тільки засобами динаміки, але й дикцією.

В епізодах, де є елементи підголосковості, кожна з хорових партій повинна виконати тему першим планом, а потім гнучко переключитись на спів другим планом. На словах «вже до тої Наталочки» – тема спочатку звучить у партії SI, а потім переходить у партію А.

Починається хор унісонним ансамблем (перші три такти звучать у партії А). Унісонний ансамбль передбачає *злиття* голосів за висотою, метроритмом, тембром, темпом, динамікою й дикцією.

Проаналізувавши діапазон усіх партій та структуру їх голосоведіння, можемо зробити висновок, що у творі переважають зручні теситурні умови – хорові партії майже весь час співають у середньому регістрі, за винятком партії SI (початок II частини). Тобто **ансамбль в залежності від теситурних умов – природний**.

Для створення **тембрового ансамблю** слід глибоко проаналізувати поетичний текст твору, щоб відчуті і зрозуміти ті настрої, ті барви, які потрібно відтворити засобами тембрової виразності. Так, у II частині хору, де змальовується напруженість переживань юнака, тембр хору змінюється. Він стає більш яскравим, більш напруженим. Тембр хору репризи – просвітлений.

Зміни у фактурі ведуть до виявлення того чи іншого хорового тембру, що також збагачує виразові можливості виконання. У кульмінаційних тактах («Вже до тої Наталочки») композитор застосовує саме гомофонно-гармонічну фактуру з використанням єдиного ритмічного малюнка в усіх партіях, бо тоді ніщо не гальмує розвиток музичного матеріалу.

Ритмічний ансамбль. Ритм належить до основних факторів організації музичного потоку. Розвиток музичного матеріалу партитури хору відбувається в простому розмірі 2/4. Під час виконання твору треба безперервно відчувати пульсацію метричних долей. Ритмічний малюнок кожної хорової партії складається з восьмих, чвертей і половинок; є також шістнадцяті ноти на розспівах складів – це складність в інтонуванні (I частина – тт. 1, 2, 4, 6; початок II частини).

Темп – це вагомий фактор музичної виразності. Творче усвідомлення темпо-ритмічного процесу є основою виконавської інтерпретації, адже швидкість виконання хору щільно пов'язана з емоційним і психічним станом виконавців.

Хор «А в тому саду» написаний у помірному темпі. У II частині є відхилення від основного темпу: починається вона від вказівки «Трохи

повільніше», далі ж стоїть позначка «Схвильовано» (яка стосується як прискорення темпу, так і загальнодинамічного зростання – поступового посилення динаміки та руху до кульмінації). Усе це зумовлено характером розвитку музично-поетичного образу.

Динамічний ансамбль. У хорі багата палітра динамічних забарвлень. Шкала нюансів у хоро- вому творі «А в тому саду» різноманітна – вона включає як нерухливі нюанси – від *pp* до *f*, так і рухливі – *cresc.* та *dim.* Співати на *pp* складніше, ніж на *f*.

Рухлива динаміка, яку застосовує в даному творі композитор, підкреслює особливості розвитку музичного матеріалу. Так, у II частині в кожній фразі є рухомі нюанси, які підкреслюють логічний наголос у словах «попасав», «лист».

Письмовий аналіз хорового твору сприяє вирішенню проблем активізації самостійності студента, розвиваючи й дисциплінуючи мислення, допомагаючи глибше проникнути в суть художнього твору, залучаючи студента до наукової роботи, і в подальшому значно поліпшуючи роботу майбутнього вчителя музики з хоровим колективом.

Автори запропонованої роботи намагалися надати студентам ВНЗ цілісне уявлення про аналіз хорового твору в таких його складових: загальний аналіз, музично-теоретичний аналіз, вокально-технічний аналіз, виконавський аналіз.

Під час підготовчої роботи до її написання студенту необхідно досконало вивчити хоровий твір, встановити його жанрові та стилеві особливості, зуміти розробити репетиційний план роботи з хором. Такий вид самостійної навчально-творчої роботи передбачає розгорнутий виклад матеріалу про хоровий твір.

Це початковий етап оволодіння диригентською майстерністю. На III курсі, коли починається «Практика роботи з хором», знання та навички, отримані під час написання анотацій, стануть фундаментом успішної виконавської діяльності майбутнього диригента хорового колективу.

Висновки та перспективи подальших роз- відок напряму. Автори сподіваються, що надані вказівки допоможуть студентам сформувати професійні навички самостійної роботи з хоровою партитурою, свідомо підходити до вирішення навчальних завдань і стануть у нагоді студентам,

майбутнім керівникам хору в їх подальшій практичній роботі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Варганич Г. О. Теорія та методика роботи з хором: навч-метод. Посібник. Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. 2-е вид., розшир., допов. Харків. 2024. 165 с.
2. Варганич Г. О., Карташова Л. В. Довідник хормейстера. Харків, 2015. 75 с.
3. Костенко Л. В., Шумская Л. Ю. Хрестоматія хорознавства: навч. посіб. Ніжин. НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 521с.

REFERENCES

1. Varhanych, H. O. (2024). Teoriia ta metodyka roboty z khorom: navch-metod. Posibnyk [Theory and Methods of Working with a Choir: Teaching Manual]. Komunalnyi zaklad «Kharkivska humanitarno-pedahohichna akademiia» Kharkivskoi oblasnoi rady. 2-e vyd., rozshyr., dopov. Kharkiv. 165 s. [in Ukrainian]
2. Varhanych, H. O., Kartashova, L. V. (2015). Dovidnyk khormeistera [Choirmaster's Handbook]. Kharkiv. 75 s. [in Ukrainian]
3. Kostenko, L. V., Shumskaia, L. Yu. (2013). Khrestomatiia khoroznavstva: navch. posib [Anthology of Choral Studies: Teaching Manual]. Nizhyn. NDU im. M. Hoholia. 521s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ВАРГАНІЧ Галина – старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки вчителя Харківської гуманітарно-педагогічної академії.

Наукові інтереси: вокально-хоровий аналіз твору як складова професійної підготовки вчителя музичного мистецтва.

ЖИЛКІНА Олена – старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки вчителя Харківської гуманітарно-педагогічної академії.

Наукові інтереси: вокально-хоровий аналіз твору як складова професійної підготовки вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

VARGANICH Galina – Senior Lecturer, Department of Vocal and Choral Teacher Training Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy.

Scientific interests: vocal and choral analysis of a work as a component of the professional training of a teacher of music.

ZHYLKINA Olena – Senior Lecturer, Department of Vocal and Choral Teacher Training Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy.

Scientific interests: vocal and choral analysis of a work as a component of the professional training of a teacher of music.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2025 р.
Стаття прийнята до друку 23.09.2025 р.